

Epidèmia de sarna

La cabres salvatges dels Ports de Beseit estan amenaçades per aquesta malaltia, que pot tenir un percentatge de mortalitat del 95%. [p.4]

Francesc Serés a Fraga

L'escriptor saidinenc presenta a la capital del Baix Cinca el seu recull de reportatges literaris *La pell de la frontera*. [p.8]

TEMPS DE
FRANJA
digital.20

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

“Les franges són riquesa”

Entrevista a l'historiador Jacinto Bonales sobre la salut del català a Mequinensa i a la Franja i els precedents històrics. [p.10]

Premi Martí Gasull

Per votació popular, Escola Valenciana rep el premi a l'exemplaritat en defensa de la llengua atorgat per Plataforma per la llengua. [p.18]

Joan Veny i Clar

Premi d'Honor de les Lletres Catalanes

[p.14 i 15]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Ribagorça
- 13 Llitera
- 14 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 Països Catalans
- 19 Cultura

Imatge coberta: Joan veny amb el 3r volum del ADLC. Foto: Òmnium Cultural .

TEMPS DE FRANJA digital 20

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d' Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d' Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:
 El Matarranya: Josep M. Baró, M. D. Gimeno, José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Carles Sancho.
 El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
 La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Esplugas, Glòria Francino i Josefina Motis.
 Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:
 Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinsena:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papereria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Cambon

No us pensésseu pas que l'autoodi envers la llengua pròpia siga només una exclusiva aragonesa i espanyola en general, per més que en tinguem grans exemples –tots recordareu, que quan es discutia la primera Llei de Llengües, uns ciutadans, arborats d'autoodi, es van manifestar a la Codonyera contra la cooficialitat de la pròpia llengua, contra aquest patrimoni tan íntimament aragonès que és el nostre català de l'Aragó. Un dels arguments de més pes que s'exhibiren era que el català no es pot escriure. I evidentment ho exhibien escrit en català a la pancarta. L'autoodi fa de les seues quasi per tot arreu: ací mateix, a l'altra vessant dels Pirineus, a Cambon, en tenim una mostra ben recent. S'hi volia instaurar una escola bilingüe francès-occità, però no ha pogut ser, perquè el dia 12 de febrer d'enguany hi ha hagut una manifestació en contra, amb esllògans com 'L'occità divideix' –però l'anglès no: els mateixos manifestants es mostraven encantats que l'escola fos bilingüe anglès-francès–, o 'La mateixa educació per a tothom', una forma, subtil, de dir, 'Francès per a tothom, occità per a ningú!'. Resultat: El Consell Escolar s'ha negat a donar el vistiplau a l'escola bilingüe francès-occità a Cambon i el projecte no ha prosperat. I això passa a França, estat que se les dóna de llibertat, igualtat i fraternitat. Però la broma no acaba aquí: el diari d'on hem tret aquesta notícia, *La Dépêche du Midi*, ofereix, en contrast amb l'autoodi i els resultats de Cambon, el bon tractament que la llengua occitana i la cultura que conforma tenen a Espanya, a l'Aran. Això es veritat perquè l'Aran és a Catalunya, però si *La Dépêche* hagués fet una

ullada a molts altres territoris espanyols, i en especial al nostre Aragó, hauria vist que l'autoodi hi és tant o més estès que a França. i com allà àmpliament fomentat pels Governos a tots els nivells.

Júlia Font

Moltes gràcies

Moltes gràcies, per la puntualitat i el treball, referent a *Temps de Franja*, sempre tan interessant i fins i tot emotiva, la revista.

En aquest sentit el que explica de la seva professió Carles Terès i l'homenatge al treball de la terra de Juli Micolau, no fa tant de temps, quan el que menjàvem era realment ecològic; recordem les paraules i les eines. I les particularitats de Ramon Sistac, sempre tan apetitós: Home, tens dret a aixecar-te, mirar fantasmes ancestrals, posar-te sonda, anar descalç etc. etc., en el teu espai. Al carrer no vas despullat, ni de cap per avall. Cal distingir entre la vida individual i la social. Una base legal comuna es necessària. La Constitució és aquesta base legal. Tot es susceptible de millora i de posar al dia, si hi ha gent madura i responsable per a fer-ho amb equitat. El que no es pot admetre és que s'ho saltin tot a la torera, per interessos de poder per una part, i per l'altra un grup que posa per davant el secessionisme en plena crisi econòmica, sense que es treguin la lletra 'E' d'esquerra. L'esquerra sempre ha estat per la convivència amb equitat, col·laboració, drets humans, i convivència en la diversitat.

Josefina Motis

A *Temps de Franja* volem saber la teua opinió. **Envia' ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a:** tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL

matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS ALTOARAGONESES
 Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
 Fundació Pública de la Diputació de Lleida

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

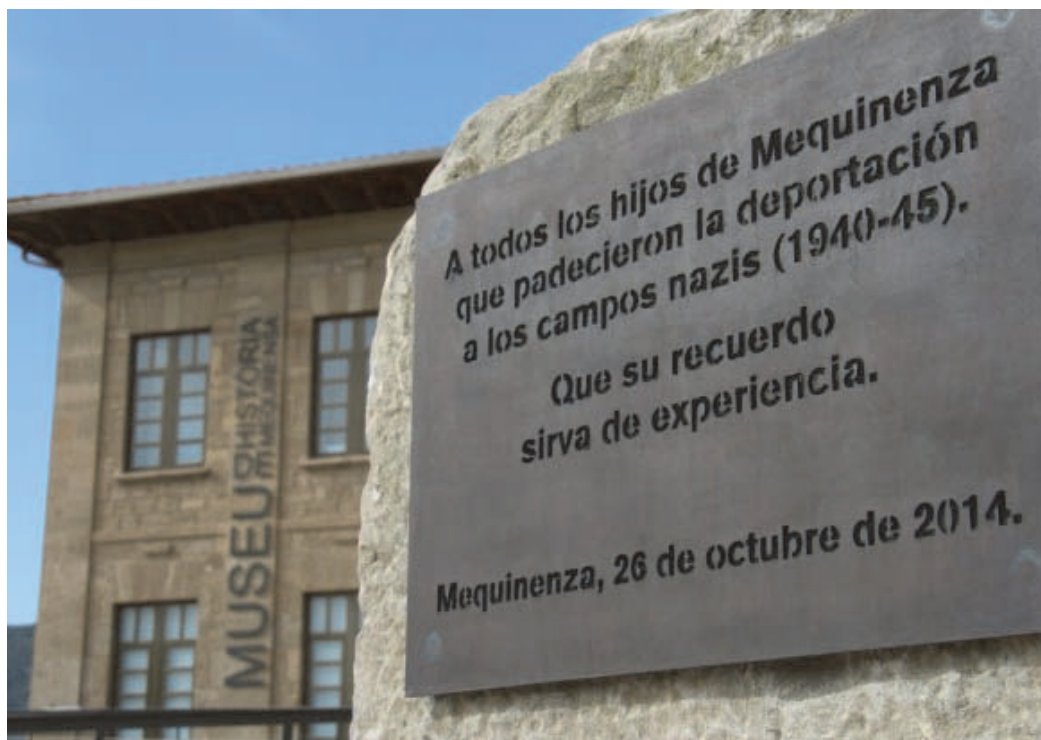
Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Ajuntaments, llengua i cultura. Encara

N'hem parlat a bastament en aquestes pàgines, però ens veiem obligats a tornar-hi. Ens referim al paper que haurien de jugar les institucions municipals dels diversos pobles de la Franja a l'hora de promoure l'ús social del català. Retolació, edictes, mitjans de comunicació municipals, activitats socioculturals de tota mena... Els ajuntaments disposen d'un gran ventall de possibilitats per aconseguir que la llengua pròpia, al capdavant del patrimoni local, tinga una presència normal a la societat. Si continua relegada a les situacions orals més informals i bandejada de tota la resta d'àmbits,

anirà desapareixent a poc a poc, com tothom sap. De fet, hi ha indrets on això ja està passant.

Doncs bé, el cert és que tret d'honroses excepcions i de situacions més aviat puntuals, les mesures dels diversos ajuntaments per promoure el català són més aviat minses. "En un futur, els experts analitzaran el paper que han tingut les institucions municipals en el declivi de la nostra llengua", deia l'editorial d'aquesta publicació ara fa any, i l'afirmació no ha perdut ni un bri d'actualitat. Fins i tot un ajuntament que tant s'ha significat en la defensa de la llengua i la cultura pròpies del territori com és el de Mequinensa, en el moment de passar de les paraules als fets, massa sovint es deixa portar per una inèrcia anorreadora de la llengua pròpia. Així, i a tall d'exemple, no hi ha cap presència de la llengua local als rètols que es van col·locar mesos enrere a les vores de la carretera que travessa la població. Això es va repetir a l'hora d'instal·lar una placa, promoguda per l'Ajuntament, en homenatge als mequinesans deportats als camps nazis (vegeu *Temps de Franja* 123): una placa promoguda per mequinen-

sans i dedicada a mequinesans però que no està escrita en la llengua dels mequinesans.

Si bé malgrat tot ajuntaments com el de Mequinensa ens donen alguna alegria, ni que siga de tant en tant, hi ha altre tipus d'ajuntaments que es comporten, ras i curt, com si la seua població fos al bell mig de Castella, tot confonent desig i realitat. Segurament, el cas més paradigmàtic és l'Ajuntament de Fraga i la seua agenda cultural. Enguany s'ha celebrat la tercera edició de l'inquietant festival Fraga T Cuenta, que s'entesta en reivindicar la tradició oral d'aquesta població deixant la seua llengua pròpia en una posició anecdòtica. Enguany també torna el Marzo Poético, un mes farcit d'activitats relacionades amb la poesia i amb un homenatge com a fil conductor. Mai s'ha aconseguit que el protagonista fos un poeta aragonès en català, i enguany no hi haurà una excepció.

Sembla que som lluny d'aconseguir que hi haja ajuntaments que adquirisquen un compromís sòlid amb el català per tal que tinga una presència normal als nostres pobles, en tant que llengua pròpia. Però des de les associacions que

AJUNTAMENT DE MEQUINENSA

editem aquesta publicació hi continuem instint: el món local té la clau de volta per garantir la pervivència de la nostra llengua. No tot és culpa de Saragossa i de l'inefable tàndem PAR-PP.

AJUNTAMENT DE FRAGA

Una epidèmia de sarna amenaça les cabres dels Ports de Beseit

// LLUÍS RAJADELL

El Consell d'Administració de la Reserva Nacional de Caça dels Ports de Beseit-Tortosa ha adoptat les seues primeres mesures per evitar que l'epidèmia de sarna sarcòtica que afecta a les cabres salvatges de la vessant catalana d'este massís muntanyós acabo per afectar a tota la població dels Ports, estimada en 5.000 exemplars.

La malaltia, que ha estat detectada a la comarca de la Terra Alta, té un percentatge de mortalitat que arriba fins al 95% dels animals contagiats. La Generalitat actua des de primers d'any per contenir la propagació de l'epidèmia. A finals del mes de gener, caçadors i agents rurals havien abatut, amb l'autorització de l'Administració catalana, 38 cabres contagiades i el Departament de Medi Ambient estimave que hi havia un altre centenar d'animals afectats.

La Generalitat acaba d'activar en cinc municipis la fase segona del pla de lluita contra la sarna, que suspèn el sacrifici dels animals infectats al constatar que la progressió s'ha frenat. Des del Departament de Medi Ambient recalquen que no s'ha detectat cap cas d'infecció dins de la Reserva de Caça dels Ports de Beseit.

El primer animal malalt es va trobar entre Prat de Comte i Horta

de Sant Joan, als voltants dels Ports de Beseit, al setembre de 2014 i, des de llavors, la malaltia, amb una alta mortalitat, s'ha escampat.

El Departament de Medi Ambient del Govern d'Aragó va pren-

Femella amb la seua cria al terme d'Arnes
CARLES TERÈS

dre les primeres mesures per evitar que la infecció afectare a les comarques aragoneses a primers de febrer, quan va ordenar als seus agents forestals, al Servei Provincial d'Agricultura de Terol, als titulars de vedats de caça i a la Federació Aragonesa de Caça que estigueren vigilants per detectar el més aviat possible la penetració de la plaga a Aragó, que encara no s'ha constatat.

Davant de la progressió de la sarna entre les salvatges, la Reserva Nacional de Caça dels Ports de Beseit —dividida entre Aragó, Catalunya i País Valencià— va decidir ampliar de forma notable el nombre de mascles de la modalitat trofeu a caçar.

Segons una font del Govern aragonès, esta mesura no afectarà significativament al conjunt de la població de cabres perquè els mascles de la modalitat trofeu representen un percentatge molt menut de la xifra total.

La sarna de les cabres salvatges no suposa cap risc per a la salut humana, encara que pot contagiar a les cabres domèstiques. En este cas, el tractament curatiu és efectiu. La progressió de la malaltia es veu afavorida pel fred i l'època de cel d'esta l'espècie, la més representativa dels Ports de Beseit.

L'ESMOLET

Memòries de la Barraca // Carles Terès

Igual que el mestre Ramon Sistac, tinc accés al contingut de la revista abans de ser publicat. De fet, en això (i només en això) el supero, ja que tinc el privilegi de ser el darrer en omplir el meu foradet. Anem al gra. He llegit la crònica de les vicissituds de la Barraca, que va ser la meua primera i única penya a Queretes —i arreu; mireu si en sóc, de fester. I, és clar, m'han vingut tot de records d'aquells temps.

La primera ubicació va ser al celler de casa Juan Manuel 'el Madrilenyo', amb entrada pel Remul, un lloc ben arrecerat de mirades tafaneres. Jo era una criatura de 13 anys i pantalons curts, que per motius que em reservo, havia estat acollit en aquella colla que em portaven entre un i tres anys d'avantatge. L'any següent ja vam passar a la ubicació de l'actual Barraca, al por-

tal de Sant Roc, més 'cèntrica' i amb un agradós porxo amb pedris a la porta. No explicaré el que hi fèiem ni, és clar, el que desitjàvem fer-hi: els lectors se'n poden fer una idea, però aquells estius nodrien la resta del meu any barceloní pel que fa a transgressions diverses. Poc va durar, ja que als disset vaig començar a treballar i les vacances van quedar reduïdes a la mínima expressió. A més, com tenia els meus capricis i a casa no sobrava ni un ral, gran part de l'estiu anava a casa dels tiets d'Alfarràs a treballar en això de la fruita dolça. Així va arribar el tocadisces i alguns altres 'luxes', però em vaig jugar les festes d'Agost de Queretes. No es pot tenir tot, en aquesta vida. Però la Barraca i la colla d'aleshores sempre seran en un lloc privilegiat de la meua memòria. Espero que se'n surtin.

VIII Trobada de la Pedra Seca a Calaceit

// CARLES SANCHO

La VIII Trobada d'estudi per a la preservació del patrimoni de la pedra seca als territoris de parla catalana se celebrarà enguany a Calaceit durant els dies 15, 16 i 17 de maig. La convocatòria està promoguda per la Coordinadora d'Entitats per la Pedra Seca i organitzada per l'Associació Cultural del Matarranya amb la col·laboració de l'ajuntament de Calaceit. Acaba de publicar-se el primer fullet informatiu amb la convocatòria de les jornades i on s'especifiquen els objectius, a qui s'adrecen, les bases

per a presentar les comunicacions, els eixos temàtics que es tractaran: vocabulari i toponímia, catalogació, biodiversitat i paisatge i característiques constructives de la pedra seca. Estes trobades es convoquen cada dos anys i tenen com a objectiu "difondre, coordinar, intercanviar i vetllar pel patrimoni cultural de la pedra seca" de les terres de parla catalana. És la primera vegada que les jornades es fan a la Franja i concretament a la comarca del Matarranya. Els qui vulgueu assistir a la convocatòria ja ha començat el període d'inscripcions a la trobada. Per tal d'accedir a una informació més àmplia i detallada, els interessats podeu entrar a les webs www.trobadapedraseca.cat o a www.facebook.com/pedraseca. I per a posar-se en contacte amb els organitzadors a l'adreça d'e-mail

Caseta de pedra seca de la Vall de l'Olivera de la Vall del Tormo
CARLES SANCHO

ascumapedraseca@gmail.com. L'última trobada de pedra seca va celebrar-se a Les Preses a la comarca catalana de la Garrotxa i s'hi van inscriure un centenar llarg de participants. Dos anys abans l'amfitriona va ser Vilafranca del Penedès. En posteriors comunicacions l'organització establirà la programació de les activitats que es duran a terme durant les tres jornades de la convocatòria.

Un nou poemari d'en Josep Miquel Gràcia

// CARLES SANCHO

Per Nadal l'amic Josep Miquel Gràcia ens va fer un extraordinari regal literari a tots els lectors i seguidors de la seua web 'Lo Finestró', el seu l'últim treball *D'arbres, flors, fruits i llavors...* una cinquantena de poemes que l'escriptor havia anat publicant des de l'agost del 2013 i que ara havia recopilat i editat en format de llibre digital. I és que en estos moments que ens toca viure de penúria econòmica en cultura, publicar en paper és una heroicitat, i bé que ho sabem els qui tirem endavant la nostra revista *Temps de Franja*. Els textos de Gràcia en publicar-se en la web els acompanyava d'artístiques fotografies que feien referència a la composició. I és que el nostre company és un personatge ben polifacètic: poeta, fotògraf, economista, articulista, informàtic, pintor... En la breu intro-

ducció al poemari justifica el seu treball: "Tot just acabat el meu poemari *Dietari en groc* i amb la floreta groga de l'aromer abillant-me de fragància encara el record, em guanya el desig de parlar dels meus arbres, del sotabosc i de flors i essències metafísiques". Amb *D'arbres, flors, fruits i llavors...* Josep Miquel Gràcia ha continuat una obra poètica força interessant i extensa que va iniciar el 2002 publicant el seu primer poemari *Davall d'una olivera*, li seguí *Finestrons i finestretes* (2004), *Vers a vers a Barcelona* (2005) que obtingué el Premi Guillem Nicolau 2004 del Govern d'Aragó, *Fets i temps de la Codonyera* (2005), *XXXIII poemes. Reflexions i abstraccions* (2005), *Si les pedres parlaren.../Si las piedras hablasen...* (2008), *Dietari en groc* (2008) novament Premi Guillem Nicolau

Josep Miquel Gràcia
ASCUMA.COM

2007 del Govern d'Aragó i *Pasqual Andreu, lo Florit. Lo Floro en vers* (2011) un bandoler ben famós a l'època. En els seus poemaris ha fet servir de vegades el català de la Codonyera o del Mesquí i altres voltes el català estàndard sense que afecti la qualitat literària dels seus textos.

La Barraca de Queretes

// CARLES SANCHO

La Barraca de Queretes, l'únic local on regularment encara es pot escoltar música en viu al Matarranya, està passant per una situació ben difícil i complicada. El propietari de l'immoble vol recuperar-lo i la viabilitat com a negoci privat és clarament deficitària. Així, per tal de tirar endavant la sala, al desembre passat va haver-hi la proposta de convertir el local privat en Associació Cultural La Barraca formada per socis que mitjançant el pagament d'una quota anual poguera tirar-lo endavant i que, a més de ser un lloc de copes i de música en directe, diversificaria la seva activitat oferint als socis projeccions, conferències, xarrades, teatre, exposicions... Fernando Mallén, antic gerent del local, continua en esta nova etapa com un dels socis impulsors de la recent creada associació. Al facebook de l'A. C. La Barraca teniu la informació sobre la 'Proposta de funcionament intern de l'A. C. La Barraca' document que es va presentar en la primera assemblea de l'entitat el passat 3 de gener i que busquen la implicació del nous socis. Tot coincidint amb la reunió, es van fer dos jornades dedicades a homenatjar l'actor i músic valencià Ovidi Montllor, en el desè aniversari de la seua desaparició. Així el dissabte es va projectar el documental 'Crònica d'un artista' i l'endemà es

va oferir el concert 'Gràcies Ovidi' amb l'actuació de Kike Pellicer al contrabaix, Paco Prieto a la guitarra i Artur Gaya la veu.

La Barraca, activa des del 1976 com a penya de jòvens queretans i des de 1998 com a bar de copes, ha programat regularment música en directe i, especialment, ha promocionat les formacions jòvens del nostre territori. Durant l'hivern del 2006 i la primavera del 2007 en este espai van actuar gran part dels grups i cantautors que van participar en el projecte de 'Sons del Matarranya', coordinat per Marc Martí i promogut per l'Associació Cultural del Matarranya, que recordem van enregistrar dos CD en el 'I Recopilatori de les

Actuació del grup codonyerà Azero a la Barraca
EDU (DETALLSDEVIDA.BLOGSPOT.COM.ES)

Músiques del Matarranya'. La gent que forma part de La Barraca no vol renunciar a perdre este projecte musical per a la vila i afirma que, si finalment, s'ha de tancar el local, buscaran un altre lloc per obrir una nova sala per continuar l'activitat cultural de la població.

L' ARGADELL

A foc lent // Juli Micolau

S'ha d'escoltar el brunzir de les abelles quan la terra té el tempir perfecte per assaonar el món de mel. S'ha de pensar sobre l'amor sereny mentre omplis d'aigua una tenalla oliera per afegir-hi olives amb un pessic just de sal acompanyant-les amb l'aroma de la saduriya i la olor d'una timoneda eixamplant l'estança d'una purificació ancestral. S'ha d'escoltar el poble i a l'acadèmia. Però s'ha de rebutjar la demagògia i la mala praxi quan es tracta d'enraonar sobre qualsevol cosa. S'ha de llençar tot criteri intoxicador i fals. Ja em sabreu perdonar, benvolguts lectors, l'entrada literària feta amb la millor intenció humana. Però, de fet, del que vull parlar és de com els dictàmens tècnics i/o científics, concretament filològics, són ignorats per bona part de la classe política dirigent a l'Aragó, seguint arguments estrictament il·lògics per animadversions i fòbies personals que s'esmunyen de tota tolerància i perden

motius per oferir-los la confiança en governs futurs. Com és possible poder suprimir o modificar una llei que vol reconèixer i regular la llengua catalana del nostre territori? Una llei ha d'estar exposada contínuament al vaivé polític? Crec que cal traure el solatge tèrbol de l'oli per a deixar-lo brillant, transparent i vendible com s'ha d'apartar la morca per fer més presentables les olives. Els partits polítics haurien de saber triar els candidats més idonis per defensar el patrimoni cultural sense cap regateig estèril. Dic això –fent uns uns paral·lelismes no sé si prou encertats– pensant amb l'esforç dels treballs de la majoria de la gent que escriu en aquesta revista a favor dels drets i obligacions que tenim davant del nostre horitzó. Senyors dels sectors liberals i conservadors: ara, més que mai, no és temps per a cap *Index Librorum Prohibitorum* sinó que és moment d'immensa llibertat!!

I Concurs literari de la Comarca

// REDACCIÓ

Diumenge 22 de febrer, a les 12:00, a la seu de la Comarca del Baix Cinca, va tenir lloc l'entrega de premis als guanyadors del «I Concurso literario Comarca Bajo/Baix Cinca», impulsat per l'àrea de Cultura per fomentar i donar suport a la creació literària i la lectura.

L'acte, conduït per Jaume Casas, va comptar amb una divertida i acurada dramatització de contes de Jesús Moncada titulada *Al cafè de la granota* a càrrec de la companyia La remoreu teatre, amb l'adaptació de relats dels llibres *El Cafè de la Granota*, *Calaveres atònites*, *Cabòries estivals* i *Històries de la mà esquerra*.

Seguidament es va donar pas al lliurament dels premis, dotats, en la categoria general, amb 1.000, 500 i 300 euros respectivament i 300, 150 i 100 en la categoria juvenil. L'obra guanyadora en la categoria general va ser *Conversaciones secretas*, de l'autor de Madrid Miguel Solera; el segon premi va recaure en María Toca, de Santander, pel relat *El paseador*; i el tercer, després de la renúncia d'altres dos concursants, en

l'obra titulada *John*, de l'escriptor madrileny Miguel Ángel Dueñas. En categoria juvenil la guanyadora va ser Etna Miró, de 13 anys i resident a Lleida, pel relat *Pensaments d'una reina*; la resta de premis en la categoria juvenil van quedar deserts per falta de qualitat.

Els responsables de l'àrea de Cultura de la Comarca del Baix Cinca es mostraven satisfets de l'alta participació –95 treballs en la categoria absoluta i 5 en la juvenil– en aquesta primera convocatòria del concurs, adreçat a escriptors novells en castellà o en català. La convocatòria va anar

Els quatre guanyadors del concurs
COMARCA DEL BAJO/BAIX CINCA

acompanyada, el juny passat, per un taller de literatura creativa a càrrec de l'escriptora mallorquina Lluïcia Ramis.

90 alumnes de secundària i batxillerat van poder esquiar durant la Setmana Blanca

// ROSA ARQUÉ

Un total de 90 alumnes dels diferents centres educatius de secundària i batxillerat de la Comarca del Baix Cinca van practicar l'esquí els dies 18, 19 i 20 de febrer a l'estació d'*Aramón Cerler*.

L'àrea d'Esports de la Comarca del Baix Cinca va preparar eixa nova proposta d'oci i esport amb l'objectiu d'aprofitar el període no lectiu de la Setmana Blanca per fomentar l'esquí entre l'alumnat i aproximar la muntanya als joves. La proposta incloïa l'accés a l'estació, el menjar a les pistes, el lloguer de material i curssets

d'iniciació i perfeccionament tant d'esquí com d'snowboard. A més, la Comarca va preparar una versió re-

Alumnes del Baix Cinca a Cerler
COMARCA BAJO/BAIX CINCA

duïda de la proposta, una eixida d'un dia, el 19 de febrer, per a les persones que no volien passar tres dies a les pistes. Les dos propostes s'han inclòs per primer camí a la programació esportiva comarcal perquè en els últims anys s'havia constatat una demanda potencial i ara que s'ha vist l'èxit de la iniciativa es mirarà de repetir altres anys.

Presentació de *La pell de la frontera* a Fraga

// CARMÉ MARTORELL

Dimecres 28 de gener cap al vespre, la Llibreria Badia de Fraga va acollir la presentació del darrer llibre de Francesc Serés, *La pell de la frontera*, un recull de reportatges literaris sobre l'empremta de la immigració a les comarques fructíferes del Segrià i del Baix Cinca (vegeu *TdF* 123), en un acte organitzat conjuntament per la llibreria mateixa i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

L'autor va explicar que l'objectiu del llibre havia estat posar negre sobre blanc els esdeveniments i les vivències que va provocar l'arribada massiva –no ben quantificada– d'immigrants a la zona a finals dels anys 80, un fenomen sense resposta estructural des de l'Administració i que no es va fer visible fins que no es va produir la concentració d'immigrants a la Plaça Catalunya de Barcelona de 2004.

Per a Serés –que té formació d'antropòleg–, l'arribada de la immigració va suposar una entrada al rovell de la globalització abans que se'n parlés als mitjans, ahora que un toc d'atenció al primer món abans de l'esclat de la crisi, quan encara es vivia en la bombolla que el benestar era inherent. En aquest sentit l'escriptor de Saidí va comentar que l'amenaça de la pedregada,

sempre present en l'àmbit rural, esdevé un símbol de la fugacitat del benestar i posa en qüestió la construcció que fem de l'alteritat: «Un dia, caminant per l'horta, vaig passar per la vora d'una parella del poble que estaven collint, jo sabia qui eren, però ells ja no sabien qui era jo. L'home va preguntar a la dona qui era que passava. Ella li va contestar que un moro.» En la mateixa línia, en *La pell de la frontera* l'autor reflexiona també sobre l'ofici d'escriure, sovint des de l'escepticisme i també en clau humorística: «–Els escriptors són rics, guanyen molts duros. / –Jo no en guanyo gaires. / –Així no deus ser gaire bon escriptor. / –No, no gaire, per això faig un llibre sobre Alcarràs. Van pensar que l'escrigués un escriptor que no fos gaire bo, com que el poble és com és...».

L'acte va resultar

Francesc Serés i Carmé Messeguer en la presentació de *La pell de la frontera*

JULIO MORENO

molt càlid i agradable per l'entorn i la nombrosa assistència de públic, entre lectors, personalitats, i parents i amics que van voler saludar l'autor de Saidí.

Llengua i escola

Jornada de dignificació lingüística 2015

Dissabte, 7 de març. Palau Montcada (Fraga)

10.00h “Escola, llengua i País Valencià” a càrrec de

TOMÀS LLOPIS (àmbit d'Ensenyament d'ACPV)

11.00h “I a la Franja... sota mínims?” amb

ASSOCIACIÓ CLARIÓ

CRISTINA ROYO (psicopedagoga)

MARCEL PENA (periodista)

12.15h “El catanyol a classe: la força del passadís”

a càrrec de **PAU VIDAL** (filòleg aplicat i autor del llibre

“El bilingüisme mata”)

Organitza

Casal Jaume I - Fraga
ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

Col·labora

Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

Assemblea anual de l'IEBC-IEA

// CARMÉ MESSEGUER

Diumenge 8 de febrer, a les 11 del matí, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, centre col·laborador de l'Institut de Estudios Altoaragoneses, va celebrar la seua assemblea anual ordinària.

El president de l'entitat, Pep Labat, va donar compte de les activitats portades a terme l'any 2014, entre les quals va destacar la publicació del cançoner infantil *Toca manetes* –a partir del recull *Les cançons de la nostra gent* de Josep Galan–, les Jornades Cinga dedicades a l'exploració turística i cultural de Vil·la Fortunatus, l'activitat d'animació del Tronc de Nadal dins la Fira d'artesanía de Fraga i l'edició d'un calendari amb receptes de la cuina tradicional. Per la seua banda, Julio Moreno, secretari de l'entitat, va donar compte del balanç econòmic de l'any i va presentar la previsió de l'exercici actual.

Pel que fa als projectes per a l'any en curs, s'ha previst dedicar les

Jornades Cinga al patrimoni históricoartístic i publicar l'estudi de l'historiador Joaquín Salleras sobre la reina Maria de Luna –l'esposa de Martí l'Humà– com a senyora de Fraga, treball dotat amb una Beca Amanda Llebot. Labat va destacar que es posarà al dia l'edició de l'annuari Cinga amb la publicació de diversos treballs que van merèixer al seu moment les beques Amanda

Assistents a l'Assemblea anual
CARMÉ MESSEGUER

Llebot en la convocatòria escolar i va anunciar la intenció de l'entitat de fer arribar al públic en general, en format de conferència, els treballs becats en les convocatòries general o escolar. A més, es mantindran les activitats que ja vénen sent habituals anualment, entre les quals l'eixida naturalista de primavera i l'edició d'un calendari de temàtica tradicional.

ESTAMPES RIBERENQUES

Mai et sentis estrany en els Països Catalans // Quim Gibert

L'ABC es va passar una temporadeta ensabonant a l'Athletic Club de Bilbao perquè la totalitat de la plantilla eren «jugadors espanyols». Les lloances del diari madrileny es van acabar el 1996 amb l'arribada a *La catedral* d'un lateral esquerra amb passaport francès. Em refereixo a Bixente Lizarazu, fill de Sant Joan Lohitzune, País Basc del Nord. Fitxar jugadors nacionalment bascos, d'un costat o de l'altre del Pirineu, era coherent amb la política esportiva de la directiva bilbaína. Per l'ABC, Lizarazu fou un dels tants estrangers del futbol espanyol, per a la parròquia de San Mamés ha estat «un lleó de raça».

En aquesta línia mai han deixat de ser hongaresos aquells hongaresos que viuen a la Romania actual. És el cas d'una part dels suposats romanesos residents en el Baix Cinca. Amb el Tractat del Trianon (1920), signat al final de la Primera Guerra Mundial, sense moure's de casa van deixar de ser oficialment hongaresos. De la nit al dia, un bocí d'Hongria s'havia convertit en Romania. En cap cas el govern de Budapest els tracte d'emigrants quan es desplacen a l'Hongria actual. Ans al contrari, els facilita prestacions en sanitat i en educació si s'escau. Els alemanys de l'antiga república democràtica tampoc consideraven que els alemanys de l'antiga república federal fossin d'un altre país. Ni a l'inrevés. Es tractava d'una sola nació trossejada en dos estats.

Parlant en primera persona, a finals dels vuitanta vaig acudir més d'un agost a la cita universitària de Prada de Conflent, que en alguna ocasió vaig combinar, a sant Miquel de Cuixà, amb les jornades internacionals del CIEMEN. A l'edifici principal del li-

ceu Renouvier, seu de la Universitat Catalana d'Estiu, recordo vagament haver-hi vist la parada d'una entitat de la Franja de Ponent, que no sé precisar. Van ser uns estius agradables i vaig fer contactes interessants, alguns dels quals conservo amb gent de diferents punts de la geografia catalana. Al cap i a la fi, aquest era un dels reptes de la UCE: traçar lligams entre alumnes, professors i altres participants. I així anar descobrint l'àmbit lingüístic en viu i en directe. Arran precisament de les coneixences, vaig passar un Cap d'any en un poblet de la Safor. I més tard, m'ho vaig fer venir bé per visitar Guardamar, Elx, Alcoi, Ontinyent... Arran dels tombs que fa la vida, també he viscut temporades a València i a Perpinyà. En cap dels dos casos em va ser fàcil adaptar-m'hi. Però justament perquè m'estimo el país, els països, mai m'he volgut sentir emigrant ni res per l'estil. Però reconec que hi hagut sempre algú, d'aquells que aparentment me'n podia confiar, que ha tractat de fer-me sentir estrany, aprofitant la situació d'anormalitat existent a casa nostra.

Amb l'esperit de fer Països Catalans des del Baix Cinca, el matí de dissabte 7 de març el Casal Jaume I de Fraga convoca una nova edició de les jornades de dignificació lingüística, en el palau Montcada, a partir del vincle entre llengua i escola. Hi haurà una ponència a càrrec del fillolleg Pau Vidal; un debat amb diferents representants de la Franja i la intervenció d'un dirigent d'Acció Cultural del País Valencià. La nit abans, la de divendres 6, és previst un sopar amb l'escriptor Francesc Serés. Hi seran benvinguts fins i tot emigrants, estrangers, desconeguts...

JACINTO BONALES

“Les franges són riquesa en lo cultural i, per tant, són perilloses”

// ÒSCAR ADAMUZ (MOVIMENT FRANJOLÍ PER LA LLENGUA)

Jacinto Bonales (Trempe, 1969), resident a Mequinensa, és doctor en història i fa dècades que es dedica a la recerca històrica i la gestió del patrimoni, sobretot en l'àmbit local i comarcal. Ha publicat diverses obres en aquesta temàtica. Escriu sobre la història mequinensana al blog «Al-Miknasiyya» i a l'entrevista ens parla de llengua (oriental?), territori, història i franges amb rigor, arguments i bona dosi de sentit de l'humor

Jacinto Bonales
ARXIU

Pregunta. Com trobes la salut de la llengua, avui dia, a Mequinensa al Baix Cinca?

Resposta. Mequinensa sempre ha estat un poble clarament migratori, tant pel flux emigratori que ha generat, com per la potència receptora d'immigració. Gent de tota Espanya hi ha fet cap pel comerç fluvial primer, per les mines després i finalment per les hidroelèctriques. Avui dia arriben tant emigrants dels «països de l'est» com dels països nòrdics. L'assimilació lingüística en català d'aquesta població és difícil, establint-se la comunicació en castellà o, qui pot, en anglès. En tots aquests processos migratoris ens trobem com a resultat la consolidació del bilingüisme entre la població autòctona i la dificultat de donar aquest caràcter als nousvinguts, malgrat algunes excepcions. Entre «els de casa» i potser la tercera generació dels nousvinguts, es parla català intergeneracionalment i sense problemes. En aquest cas la salut de la llengua és bona. El català, a Mequinensa, està més difós i consolidat que en moltes ciutats catalanes, ja siguin grans com mitjanes i petites. El problema del català a «lo poble», es de la rèmora imposada al passat sobre el seu caire d'«inferior». Per exemple: en l'important moviment associatiu local quan hi són presents membres castellanoparlants, es tendeix a utilitzar

el castellà. La situació sembla grotesca, ja que un grup de quinze o vint persones catalanoparlants parlen en castellà per la presència d'una sola persona que parla castellà, i més quan aquesta persona ha viscut al poble més de trenta anys, o fins i tot ha nascut aquí. La raó adduïda és el respecte. No és res més que el resultat de la «campanya» sempiterna contra l'ús social del català. Ningú se'n recorda del respecte degut de l'individu envers la seva pròpia col·lectivitat. Malgrat tot, això no sol passar en els grups d'amics on el català encara roman sà i estalvi.

Una altra qüestió és a nivell institucional, on oficialment no existeix. Aquí sí que trobem la imposició de la llengua castellana... A nivell comarcal no sé ben bé com està. La Franja no és una unitat territorial, no té connexions ni gaires lligams. Fins i tot les vies de comunicació, dissenyades amb la lògica centralista, dificulten la interacció. Una relació que no té més lògica llevat de la situació lingüística. Sí que puc parlar dels més propers, per exemple Fraga, on sí que es percep un doble procés amb un mateix destí: la substitució generalitzada del català pel castellà, i la defensa del «fragatí» com a «llengua» diferenciada, que provoca un major retraïment del seu ús cap a l'àmbit purament domèstic.

P. Fa pocs dies hi va haver una polè-

mica al municipi degut a que l'alumnat del col·legi Maria Quintana va ser avaluat als informes de «Llengua oriental» referit a l'assignatura de «català», fet que ha generat la queixa de les famílies. Com valors aquests fets i la situació del català a l'educació?

R. El cas de l'«oriental» ha generat una gran indignació, i ràpidament ha estat assumit per la coneguda ironia local: ara als currículums podem incloure el xinès, l'hindú, el coreà, etc. a més dels clàssics català i «polaco». Bromes a part, sembla unànime la reacció en contra, ja que es tracta, de nou, d'un atac contra la dignitat dels habitants d'aquest territori, que som massa lluny, massa complicats, massa diferents, i «no se'ls entén»; especialment quan no se'ls vol entendre. I més a Mequinensa, que a més històricament ha estat i és massa reivindicativa, massa d'esquerres. És cert que gran part de la població té cert recel envers el «català» normativitzat i defensen «lo parlar del poble», no com a llengua diferenciada sinó per la preservació de les seves variants locals. Però una cosa és això i una altra és atacar, com s'ataca, la difusió de l'ensenyament, especialment pel seu vessant pragmàtic: el títol de convalidació.

Una cosa és certa, la manca d'oficialitat i d'una adaptació en l'educació reglada a les condicions com a

mínim bilingües locals és una gran pedra al camí de la normalitat. Mentre no s'estableixin mecanismes d'integració plena i igualitària de la llengua pròpia, es camina vers la substitució del català pel castellà. A causa del sistema educatiu, ara el castellà és cultura, coneixement i futur, mentre que el català o ve «de fora» o és sinònim de «paletisme», de gent de poble a qui s'ha de reorientar. Mentre no es reguli una educació en català o amb un major nombre d'hores en aquesta llengua (més enllà de la simple assignatura), s'estarà atemptant contra la cultura i la dignitat del poble. Encara vivim un procés de substitució lingüística vers el castellà impulsat per les autoritats polítiques.

P. *La política lingüística de la DGA posa tots els esforços per a no anomenar pel seu nom el català i l'aragonès, jugant a negar la filiació lingüística catalana dels parlars de la Franja. En són conscients els ciutadans? Hi ha debat al carrer sobre aquests temes?*

R. Els ciutadans hem rebut ja molts cops, i sabem d'on venen els trets. De debat no n'hi ha gaire, ja que sempre acaba amb la mateixa qüestió: una altra vegada! La política lingüística està ben estudiada: cal dividir, i la millor manera és potenciar el localisme, donar relleu a la idiosincràsia de la llengua pròpia de cada poble diferenciant-la de la del poble veí... i si assoleixen el rang de llengua pròpia millor encara! És el pas més ràpid per la seva desaparició per vies «democràtiques».

També cal destacar la idea crònica d'alguns polítics que a Aragó cal diferenciar tots els aspectes possibles respecte a la cada cop més «diabòlica» comunitat autònoma veïna...

P. *Mequinensa històricament va pertànyer al bisbat de Lleida fins mitjans del segle XX. Aquesta relació històrica i l'afinitat cultural amb Catalunya pesa en l'imaginari col·lectiu del poble a dia d'avui? De quina manera? A Mequinensa la gent és de la Franja. Això vol dir que són aragonesos. Que parlin català i que estiguin en la «línia» no comporta necessàriament una assimilació envers el veí. Ni molt menys. La relació històrica amb Catalunya va molt més enllà de qüestions institucionals (i el bisbat no*

era més que això). L'afinitat cultural prové del procés repoblador, allà cap a l'edat mitjana. Tot un grapat de pallaresos i urgellians –cristians, és clar– així com ribagorçans (bàsicament de la franja «de dalt») van fer cap a l'aiguabarreig: d'aquí tenim la llengua i les tradicions. Amb posterioritat la relació s'ha incrementat: les comarques o regions socioeconòmiques pesen més que línies i centralismes. Si una lleu línia administrativa separa la franja de Catalunya, un ampli desert ho fa de Saragossa. Casar-se a la Granja d'Escarp, Seròs o Massalcoreig, o allunyar-se a Candanos... O riu avall cap a Riba-roja, Móra, Miravet i Tortosa, on el comerç pel riu donava vida a l'artesanía, tot acompanyat pel rec de l'Ebre, en terres catalanes... Actualment la relació continua ferma: estudis superiors, serveis mèdics o comercials, fins i tot l'oferta cultural lleidatana! I cal destacar les empreses de terres catalanes que donen serveis al poble. Cal diferenciar, doncs, la frontera de la línia administrativa interna. Ja es pot establir una dependència administrativa envers Saragossa, que la dinàmica social i econòmica es mantindrà amb més enllà del Segre per la lògica de l'estalvi i la comoditat.

P. *Com a historiador, pots explicar el per què d'aquesta nebulosa frontera entre l'Aragó i Catalunya quan ambdós territoris pertanyien a la Corona d'Aragó?*

R. Nebulosa frontera? Corona d'Aragó? També van pertànyer a la Corona d'Aragó Sicília, Nàpols, o fins i tot Neopàtria i el Ducat d'Atenes! No cal barrejar conceptes que poden ser equívocs. Aragó i Catalunya eren dos entitats polítiques diferenciades, igual que València i les Illes. Totes pertanyien a la Corona d'Aragó, és a dir, que totes tenien el mateix monarca. Punt i final. Aragó i Catalunya tenien sistemes jurídics diferents, institucions polítiques pròpies i diferenciades, els monarques juraven a les diferents Corts, i només en cas de màxima necessitat del monarca (o millor dit, del sistema polític) s'ajuntaven els representants de les diferents corts. Recordem que al famós Compromís de Casp hi van anar representants de les diferents corts, cadascuna d'elles estava reunida en una localitat diferent de cada reialme! Fins i tot per

passar d'Aragó a Catalunya i a la inversa calia travessar la «frontera» que no era altra cosa que pagar els drets duaners que havia establerts. Tot això va canviar amb els decrets de nova planta, a principis del segle XVIII. I parlo en plural, ja que per Aragó i València també va haver-hi

greus conseqüències: la eliminació de les institucions pròpies, la homogeneïtzació, etc. La plena «integració» territorial no culminarà fins la revolució liberal, és a dir, a la primera meitat del segle XIX, quan es creen les institucions estatals centrals

actuals, amb la divisió de regions i províncies...

P. *Digue'ns tres bons propòsits per aquest 2015 que ajudin a normalitzar i dignificar la llengua, la cultura i el territori de la Franja.*

R. Bons propòsits? necessitem molt més que això. Cal caminar sense aturar-nos: cal parlar. Sí, simplement, però parlar en la nostra llengua, aquí, allà, i amb tots els que ens puguin entendre (i un castellano-parlant nascut al territori l'entén). Cal fer i difondre, compartir cultura en català, i cal transformar els localismes en cultura general mitjançant la comparació, la comprensió, la difusió i el treball col·lectiu. Au! podeu començar!

P. *L'última: Per tu la Franja és...*

R. La franja és una abstracció psicosomàtica. Allà on es crea una línia, es forma una franja. És el resultat de la incomprensió, del centralisme polític i, per extensió, econòmic i social; fruit d'una tradició totalitària,

irrespectuosa, uniformadora que enlloc d'unir en la diversitat, en la diferència, ho pretén fer a cop de decret, de retalls en les llibertats individuals i col·lectives. La Franja, les franges, són àrees de confluència, són continuïtats més enllà de la voluntat política dels sectors homogeneïtzadors. La franges són riquesa en lo cultural i, per tant, són perilloses. Ah! i sobretot, són incompreses pels «de més enllà» de la línia... d'ambdós costats.

«vivim un procés de substitució lingüística vers el castellà impulsat per les autoritats polítiques.»

«Si una lleu línia administrativa separa la franja de Catalunya, un ampli desert ho fa de Saragossa»

Sant Sebastià al Pont de Suert: entre la tradició i la solidaritat

// GLÒRIA FRANCINO

Els dies 19, 20 i 21 es va celebrar al Pont de Suert la 428a festivitat de la Confraria de de Sant Sebastià. El seu origen se situa a l'any 1503 pel rector de Sirès, poble on existí també confraria, però el manuscrit que es conserva data de l'any 1586, època en què la pesta assolava a molts veïns del Pont de Suert, i en agraïment a Sant Sebastià i a Sant Roc, es va fundar la confraria que ha perviscut fins avui.

El dia 19 se celebra la missa en honor al sant i es canten el goigs, el dia 20 es fa missa solemne, amb predicació especial, i una processó pels carrers del Pont portant a Sant Sebastià, és un dels actes religiosos més concorregut, i el dia 21 es fa missa en record dels confreres difunts. Els priors durant l'any han de tenir cura de canviar el mantell del sant.

En l'actualitat la confraria consta de més de sis-cents confreres, tots homes, caps de família, dels quals quatre-cents són d'escot, és a dir, paguen una quota a l'any i poden assistir a tots els àpats de la festa i als actes religiosos, i uns dos-cents són confreres de culte, assisteixen només als actes religiosos, i a l'esmorzar del dia 20 si hi són convidats. Cada any es renoven els priors, que juntament amb les seves dones, les prioresses, han d'organitzar tot el que comporta comandes, pressupostos, compres i activitats al voltant de la festa del patró. Durant l'any, a part de reunions diverses, també participen i ajuden a fer la parada de la Fira de la Girella que se celebra al mes d'octubre, però és al gener quan comença una activitat frenètica.

Aquest any els priors han estat Francisco J. Latorre i Carlos Francino, sempre amb el suport de les seves dones, Rosa i M. Àngels, i sobretot informats i acompanyats en les feines pels seus predecessors, Àngel Cereza i Jesús Rozados i esposes. Ací és on comença la generositat solidària, no només dels capdavanters, que han de deixar les seves feines per uns dies, sinó de tot un

Celebració de Sant Sebastià
GLÒRIA FRANCINO

grup de gent, que col·labora a les feines de la cuina, que són les més importants les dues setmanes anteriors a la festivitat, sense oblidar el suport de l'Ajuntament, Parròquia i altres entitats. A la cuina s'hi respira un ambient de treball en harmonia i alegria per tenir-ho tot a punt els dies corresponents.

Els àpats són tradicionals i ancestrals, i es procura que els productes siguin de la comarca; així la primera nit del 19 hi ha escarola, cols amb arengada, doncs, les cols d'aquest any s'han conreat a horts d'Iguèrri, Perves i Soperia; els fesols eren de Montanui, les pomes de Llesp, el corder també de la comarca, les nous si en troben també les compren del país... La vetlla de Sant Sebastià es fa un sopar, l'endemà esmorzar on es donen el freginat, les *potes* de corder —aquest any se'n van comprar més de dues mil cinc-centes—, girella —se'n van fer quatre-centes trenta-set—, després dinar, escudella, estofat de corder..., sopar a la nit, sopes de pa cuinades a l'olla de 240 litres, que s'ha comprat enguany, l'endemà esmorzar i dinar. Alguns d'aquests àpats han arribat als tres-cents seixanta comensals, sense comptar els cambrers, cuineres, cuiner i ajudants que ho fan en acabar els confreres. Al dinar del dia 21 hi ha la cerimònia d'anomenar els nous priors i es deixa una poma *roia* davant dels priors escollits, que són Josep Franci i Josep Manuel Pereira. Ells seran els qui, assessorats pels seus prede-

cessors, hauran d'organitzar la propera festa del 2016. Per concloure els àpats, el dia 21 els priors antics i nous fan un sopar on conviden autoritats, familiars i amics, i aquí ja hi assisteixen dones, ja que a la resta de menjars només hi assisteixen homes.

La festa també la celebren a Barcelona i Lleida els confreres que viuen a aquestes capitals. A Lleida la fan en dissabte posterior i tenen els seus

priors, que aquest any han estat Josep Sala i Josep Maria Carnicé, per organitzar missa i dinar i la confecció d'una revisteta; a aquesta diada hi conviden als priors del Pont.

Tots aquests actes ja estan establerts en el manuscrit que es conserva de la fundació de la Confraria de Sant Sebastià, 1586, i el *Llibre vell* de 1730. I des de llavors ençà han canviat moltes coses, però la devoció pel sant segueix ben viva, així ho va demostrar el prior Francisco J. Latorre en l'emotiu escrit que va fer al respecte, on explicava com feia quaranta anys ell va començar sent cambrer de la festa de Sant Sebastià, per passar a ser confrere i aquest any, prior. També aquests dos priors amb l'ajut i interès d'altres persones, com el Sr. Tolo, han arreglat el despatx de l'arxiu de la confraria a l'antiga casa Cotori, que va ser donada a la vila del Pont de Suert, i també els terrenys del costat, on ja fa uns anys es va fer el nou local de la confraria on hi ha la cuina i el menjador, que es converteix en sala polivalent per fer-hi altres activitats durant l'any.

No és gens d'estrany que la Confraria de Sant Sebastià fos declarada festa d'interès nacional quan es va complir el seu 425è aniversari, amb un segell commemoratiu, i que rebés la Creu de Sant Jordi al 2011.

Per molts anys que hi hagi gent implicada, solidària i altruista en fer activitats que formen part de tota una població i comarca.

Les festes d'hivern

// JOSEFINA MOTIS

Com a marc són una manera de viure el canvi d'estació, el solstici d'hivern. Com a contingut són les festes de Nadalenques, Cap d'any, com una necessitat de trencar rutines, de contactar amb la gent, de compartir energies.

Cada estació del l'any té les pròpies, segons els costums de temps antics. Quasi tots el mesos es fan celebracions i festes típiques. I de sants, marcades per les tradicions.

Com les festes de records tan singulars i màgics com al gener és Sant Antoni, «dels animals». Es portaven a la plaça els animals de treball per a beneir-los; la gent ni creia en divinitats ni practicava la religió, però a algunes cerimònies, entre elles aquesta, no s'hi faltava. Era com una necessitat inconscient de buscar protecció on humanament no arribem. A la vegada, a les criatures que anàvem a l'escola i al catecisme i ens ensenyaven que no anar a missa i treballar per les festes era pecat, ens tranquil·litzava, pensant que els nostres pares no eren tan dolents si portaven els animals a beneir i anaven als enterraments. Sort que s'ha superat, en part, aquesta educació de normes exteriors i cerimònies, oblidant el com-

portament i el bona gent que eren tots els del poble. Vivien sense rancúnies del passat i s'ajudaven els uns als altres en el possible. Actualment sembla que es porten a beneir les mascotes, gats i gossos principalment.

A Albelda, a l'hivern, la festa de Sant Sebastià ha anat guanyant importància i és un dia molt bonic de romeria a l'ermita, on es convida a panadó i beguda al assistents. Es pot pujar a peu pel tossal o amb cotxe per un camí que s'ha condicionat. És el dia 20, i aquest any es va fer aquesta celebració un dels dies de la festa major.

Aquesta festa major és la de sant Vicent, el 22, en la que es conserven costums i al mateix tems, sempre hi ha novetats.

Aquest any el dia abans hi havia anunciada una conferència per part d'un especialista sobre la situació actual de l'olivera i els olis. Tecnologia, promoció i mercat.

El dia 22 es fa la celebració religiosa a la col·legiata en nom d'aquest Sant, la missa cantada per la Coral Contrapunt del poble li dona solemnitat. Després es va inaugurar l'exposició «Imágenes para el recuerdo» de la pintora d'osca Chonin

Laplana. Sempre hi ha activitats infantils, aquest dia van tenir disco-baby, pallassos i futbol.

Tampoc no hi falta mai i la sessió de ball tarda i nit. Un partit amb el Club Atlètic, d'Albelda. Al poble quasi sempre hi ha hagut un bon equip amb pretensions, l'entrenador amb més satisfacció per la dedicació i el divertiment que pel negoci, i uns camps ben condicionats. El que hi ha ara és al costat de la piscina ja fa uns quants anys.

A més per les festes majors no hi falta el festival de música i ball folklòric. L'afició d'avis del temps passat per la guitarra i les jotes, i a cantar per part de joves i dones, s'ha transformat actualment amb la Rondalla Sant Roque de molta qualitat.

El diumenge després de la festa es fa la Festa del Tocino, de la que tots el anys hi ha notícies. Aquest any també hi ha anat molta gent a la que es convida a esmorzar, a provar productes de la matança del porc i a un dinar amb caldereta i estofat. El poble s'omple de parades amb exposicions d'artesanía, i de productes típic del mondongo.

Tot és possible, gràcies al treball de l'ajuntament, de la responsable de la biblioteca i de la penya Lo Magré.

TOT ENSENYANT LES DENTS

El menjar més tabú // Ramon Sistac

Les paraules les carrega el dimoni. Una paraula interessada dita en el moment oportú pot causar un efecte devastador. En això precisament es basa la demagògia: tocar les emocions i sentiments de l'auditori perquè acabe acceptant acríticament garses pensant-se que són perdus. No és cap novetat: tant el món de la política com el de la publicitat en van plens. Per no parlar del periodisme (sovent deutor de la política i la publicitat) o de la sanitat i la farmacopea. I ací vaig. Darrerament, hem sabut que el Sr. Máximo Martínez Jurado, president del Consell General d'Infermeria, ha denunciat que les anomenades *doules* (en grec clàssic 'esclaves', usat ara com a 'assistents de maternitat') "posen en perill la salut de les mares i nadons amb pràctiques intrusives que haurien de ser competència exclusiva de les llevadores, i les ha acusades de canibalisme".

Haig de dir, ja d'entrada, que no tinc una opinió formada sobre la qüestió. Accepto que els diversos col·lectius vulguen defendre els seus legítims interessos gremials; això pot ser fins i tot saludable, i estic disposat a escoltar els arguments d'uns i altres, per bé que també haig de confessar que el tema, ara per

ara, no m'apassiona. Allò que trobo intolerable és l'acusació de canibalisme. El canibalisme consisteix en la ingesta conscient d'un individu de la mateixa espècie; l'antropofàgia, al seu lloc, en la de carn humana. Així la femella del juntamanetes o pregadéu (*mantis religiosa*) es menja el mascle després de copular amb ell. Bon profit li faça (la còpula i l'*steak tartar*), perquè és una canibal. En canvi, un cocodril que es menja un explorador, és un antropòfag. I per això el famós Hannibal Lecter en reunia la doble condició: un humà canibal és necessàriament antropòfag.

L'acusació a les doules ve, crec, perquè es veu que algunes recomanen a les mares que després de parir es mengen la placenta. De ser així, no fotem, no fem trampes: eixes mares no es menjaran pas un individu de l'espècie humana, sinó un rebuig del seu mateix cos. Altrament, empassar-se els mocs o menjar-se les ungles també seria canibalisme. Menjar-se la placenta pot ser, en tot cas, una porcada, però no es pot negar que és una pràctica estesa entre mamífers. I, porcada per porcada, no ho és també aprofitar-la (vés a saber amb quin consentiment i a benefici de qui) per a fabricar productes cosmètics?

Joan Veny, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes

// ARTUR QUINTANA I FONT

Aquest 9 de febrer ha estat atorgat a en Joan Veny i Clar, el 47è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, premi que es concedeix anualment des del 1969 a una persona que en llengua catalana haja estat rellevant en el camp de les ciències o de les lletres, si bé en la pràctica els premis s'atorguen a gent de lletres. He mirat la llista dels anteriors premiats i no n'he sabut trobar cap de ciències, tot i que quan jo feia de jurat del Premi d'Honor recordo que alguns se'n van esmentar com a possibles candidats. Tanmateix cada vegada n'hi deu haver menys d'aquests candidats, perquè ja fa temps que a tot el món els de ciències han dimitit majoritàriament de la llengua pròpia a favor de l'anglès, i els catalanòfons no en són cap excepció. Joan Veny, mallorquí de Campos, l'actual guardonat, és des del 2002 catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona, i amb ell s'han format, en català cal subratllar, 50 fornades d'estudiants. Ha treballat de sempre en la investigació i l'ensenyament de la filologia romànica, amb especial dedicació a la catalana. I ací els seus camps de recerca preferits són la dialectologia i la geografia lingüística i en la combinació d'ambdues: els atlas lingüístics. Ha estat amb Lídia Pons figura cabdal del *Nou Atlas Lingüístic del Domini Català*, del qual n'han eixit sis volums dels nou que n'ha de constar –i que es poden consultar en línia. D'aquest *magnum opus* que cartografia 2.452 preguntes enquestades a 190 llocs, entre els quals 20 de l'Aragó, en Veny n'ha fet personalment 69, un terç llarg de la totalitat –i concretament entre nosaltres els de les Paülis, Sopeira, La Pobla de Roda i Tolba–, seguint en això la tradició de molts dels seus mestres, Badia, Coromines, Moll..., de combinar el treball de camp amb la de gabinet. Ha arrodonit aqueixa faenada amb una altra en solitari: el *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*. L'inicià el 2007 i n'hi

Joan Veny
UNIVERSITAT
DE BARCELONA

ha 4 volums publicats dels 9 que n'ha de tenir, amb un total de 104 mapes d'abundosos comentaris –al *NALDC* solament s'indiquen les respostes–, on en Veny sap fer d'uns temes aparentment àrids, una agradable, molt recomanable i a estones divertida lectura. Aquesta xifra, 104 mapes del *PALDC* enfront dels 190 del *NALDC*, semblaria justificar el qualificatiu de 'Petit' que se li dóna, però no és pas així, perquè els seus mapes s'han triat en gran part per la variació, i allà on no n'hi ha, o poca, el comentari no té gaire sentit. Com que els anys no semblen pesar-li en Veny treballa a més en la redacció de les *Scripta* i projecció dialectal on s'apleguen etnotextos donant especial interès als aspectes històrics de la llengua. I, paradoxes de l'escriptura: més que no pas per tots els seus immensos patracols que acabo de citar, en Veny ha arribat a molts lectors gràcies a la seua obra *Els parlars catalans*, constantment reeditada, on presenta en bon estil i bona llengua, sense engavanyadors tecnicismes, des de la *minyona maca* del català de l'Alguer als diftongs del de la Codonyera i altres viles

matarranyenques: *tiarra, cial, ciarz...* En Veny té guanyada fama entre companys i estudiants de persona amable i assequible. I també d'home just i digne i que quan cal sap denunciar la ignomínia: recordo com si fos ara la cara que va posar quan li vaig dir, cercant ajut, que em processaven per defensar aquest patrimoni tan íntimament aragonès que és la nostra llengua catalana de l'Aragó i la cultura que conforma. No se'n sabia avenir de tanta malvestat de governants i jutges. I en el discurs de gràcies que va pronunciar a la Universitat d'Alacant el 12 de juliol del 2014 en rebre la Medalla d'Honor que atorga la Xarxa Lluís Vives, de la qual formen part els rectors de les universitats dels diferents estats dels Països Catalans, va denunciar el gran desfici d'anomenar LAPAO el nostre català de l'Aragó, recordant que *un gran poeta d'aquella terra, en Desideri Lombarte, ha testificat la seva permanència: "Quan no quedarà res, [...], quedarà la paraula. Quedarà", la paraula de la Franja, viva, aromàtica, eterna, lluny d'etiquetes desvertebradores, fidel als orígens.*

Benvolgut Joan

Intervenció feta per Ramon Sistac davant la Secció Filològica de l'IEC l'any 2012

// RAMON SISTAC

Em sap greu, amb ocasió del teu 80è aniversari, retraure't que hages estat el responsable que em dedique a la dialectologia, i dir-te a més que no t'ho perdonaré mai. Jo podria haver estat un home de profit (polític, rei d'Espanya, promotor immobiliari...), però la teua influència, naturalment nefasta i quan jo era massa tendre encara, no va permetre que eixís l'emprenedor que portava a dins i... mira com em veig ara! Acumulant trienaris (cada vegada més mal pagats) i, segons expressió casernària i que sant Pompeu em perdone, *aún me queda más mili que al palo de la bandera*.

Tot va començar ja fa vora una quarantena d'anys, l'any de la mort del Dictador, amb la meua arribada com a estudiant a la Universitat de Barcelona. Era el primer curs. Un professor *de cuyo nombre no quiero acordarme* (disculpa'm les cites en castellà; ja vagarà de no ferne després de la independència); un professor, doncs, em va adreçar a tu, com a cas irrecuperable, després de comprovar que li havia presentat un treball escrit *en i sobre* una varietat lingüística difícil d'identificar. Val a dir que en aquella època jo era encara analfabet en català, i que a més afirmava orgullós que parlava tres coses diferents: dues llengües i un dialecte, sense sospitar que una de les llengües (allò que jo creia que era el "català") i el dialecte (el ribagorçà) eren la mateixa cosa, i que l'altra llengua (el castellà heretat de la mare), tal com l'havia rebut era més aviat el dialecte hibridat d'aragonès que encara es parla al Somontano. El cas és que vas aconseguir de desxifrar el treball –imfuable– i el meu garbuix mental, i em vas animar a continuar i aprofundir en l'estudi d'aquella varietat tan digna que avui ja no és un vulgar dialecte, sinó que ha esdevingut idioma romànic amb tots els ets i els uts: la gloriosa llengua orientaragonesa, dita LAPAO. Amb el teu

ànim desinteressat, vas faltar a un dels principis bàsics de tot bon professor: l'estudiant passerell, maldestre, tímid, novençà... cal piconar-lo, capolar-lo, anihilar-lo... i deixar que la selecció natural faça la seua feina. Per a mi, aquesta va ser la teua primera lliçó (certament negativa).

Els anys anaven passant a la Facultat, i ja faltava poc perquè la Judit i jo comencéssim a fer manetes a classe de la Teresa Cabré. El teu curs de Dialectologia Catalana era una mica com la manifestació de l'11 de Setembre: multitudinari i ple de gent de tot arreu. Un dia a classe, parlaves de les famoses palatalitzacions ribagorçanes, i em vas demanar públicament que pronunciés en el meu dialecte "clau". Jo, disciplinat, vaig respondre "cllau". Tot seguit em vas demanar "flama". I jo, roig com un perdigot, "fllama". Finalment li va tocar el torn a "blau". I em va faltar temps per a contestar "assul", davant la riallada general. Ací, amb la teua reacció gens irada, vas saltar-te una altra regla bàsica de la professió: l'estudiant que et contradiu a classe cal humiliar-lo, no deixar-lo respirar, clavar-li una bala entre els ulls, per setciències... Sempre seràs un tou, Joan, un tou...

Poc temps després, ben bé acabat d'esquerar com a filòleg, vaig passar a fer classe a la facultat de Lleida, tot posant en pràctica allò que tan malament m'havies ensenyat. Era l'època de la lenta gestació de la tesi doctoral. Com sol passar en aquestes circumstàncies, el dia no tenia prou hores i els compromisos acadèmics no em permetien d'avançar. Què t'haig d'explicar! En alguns moments de molt de desànim, o de navegació a la deriva, em vas posar la mà a l'espatlla i em vas dir: "Coratge, Ramon, coratge!". M'ho vas repetir diverses vegades. D'entrada, em va resultar una consigna enigmàtica, ja que en aquella època venia per casa una dona de fer feines andalusa que re-

petia tothora que la feina li donava "mushio corahe" i, a casa, en rèiem a cor què vols. Anàlisi semantico-dialectal a banda, els teus "coratges" em van fer avançar fins als objectius prèviament establerts, i sense prendre-hi mal. I ací veig un altre pecat teu contra el codi deontològic: tot bon professor desanima els col·legues principiants i els posa pals a les rodes... L'has de fer sentir inútil, un zero a l'esquerra; li has de demostrar constantment que tu ets qui en sap i que ell no ha nascut per a formar part del regne dels escollits... Ets realment, Joan, un mal exemple per a les noves generacions de professors (si és que n'hi ha d'haver, al pas que anem...).

Faig via, que és tard i vol ploure. Al llarg dels anys he pogut comprovar, esmaperdut, com analitzes els fenòmens lingüístics passats i presents bo i tenint en compte la seua dimensió social, històrica, geogràfica, antropològica... He vist, escandalitzat, com, en comptes d'atrinxerar-te en una escola o *capelleta* i disparar a tort i a dret contra qualsevol cosa que bellugue, intentes interpretar cada fenomen des de la perspectiva i amb el mètode d'anàlisi més convenient per a cada circumstància. També he constatat, garratibat, que no imposes mai ni el teu punt de vista, ni el teu posicionament ideològic ni les teues manies als que t'hem estat deixebles i companys. Ni tan sols arribes a tenir vocació de guru, de demiürg, de pare espiritual, de salvapàtries. I, encara pitjor, tens una visió global i globalitzadora de la llengua catalana i del país que la parla, visió basada no en l'especulació, sinó en el coneixement empíric... Francament intolerable; gairebé diria que perillós...

Joan Veny, per culpa teua no sóc ric. En diners, naturalment, però sí en amics i en coneixement. I agraiïc al destí –o als déus si molt m'apures– la immensa fortuna d'haver-te estat i d'estar-te encara alumne, deixeble, col·lega i amic.

Per molts anys!

Surrealistes premis literaris del govern d'Aragó

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

El passat mes de gener es van convocar els premis literaris d'Aragó: "Premio de las Letras Aragonesas 2014", "Premio Miguel Labordeta 2014" i "Premio Arnal Caverro-Guillem Nicolau 2014". Tal com va aprovar el govern PP-PAR el febrer del 2013, aquests tres premis són honorífics, això sí, als guanyadors se'ls lliurarà un magnífic diploma. Algú podria pensar que només amb estímuls crematístics es podia fomentar la creació literària? I per això es diu a la convocatòria "el premio és honorífic, entregándose un diploma acreditativo"; heus aquí la clau de l'èxit. No entenc com es van declarar deserts l'any passat. Tot i que, d'altra banda, el govern no es mostra pas del puny estret quan diu al decret que: "La obra premiada estará libre de derechos de edición para que pueda ser publicada". Queda prou clar, doncs, que no vol perjudicar els autors apropiant-se dels seus drets. Amb aquest estímulo no restarà de braços caiguts cap persona amb afició a l'escriptura; és més, empenyerà a escriure aquells aragonesos que no ho han fet mai, cercant el diploma honorífic i la llibertat de publicar les seues obres en qualsevol editorial, amb la qual, de ben segur, podran arribar a avantatjosos acords.

Pel que fa al Premi Miguel Labordeta està clarament estipulat que han de ser obres escrites en castellà, tot i que no s'especifica si n'admetran en qualsevol modalitat del castellà d'Aragó. O potser no hi ha cap modalitat pròpia del castellà, Si així fos, visca la uniformitat! Escoltant una conversa entre un andalús, un val·lisoletà, un mexicà i un bolivià es fa del tot evident la manca de varietals dialectals del castellà. Cal suposar que atesa la gran varietat de llengües pròpies a l'Aragó —el castellà no ho deu de ser, segons es desprèn de la convocatòria— la Conselleria de Cultura va fusionar en un sol premi dos dels anteriors —el del català i el del aragonès—, fent emergir el Premio Arnal Caverro-Guillem Nicolau per a "obras escritas en cualquiera de las lenguas y sus modalidades lingüísticas propias de Aragón". Totes les incongruències i les dubtes apareixen amb aquesta frase. El primer dubte: què se n'ha fet del LAPAO i el LAPAPYP? En la convocatòria, com es pot veure, es parla de llengües pròpies, però no es diu quines, ni quantes en són. Al referir-se a "sus modalidades lingüísticas propias de Aragón" es dona a en-

tendre que les modalitats lingüístiques d'Aragó són diferents de les modalitats d'altres indrets, però que la llengua podria ser la mateixa. El català té aquestes característiques, el LAPAO no, perquè només és d'Aragó.

No us trenqueu massa el cap en resoldre l'entrellat, tot és producte de ments pertorbades per l'anticatalanisme, tan minses de racionalitat com abundoses de ressentiment. Ho qualificaré el més benèvolament que en sigui capaç: pur surrealisme del PP-PAR aragonès. Tant de bo perdin el poder el pròxim mes de maig. Quants mals de cap ens estalviariem! Mentre tant proposo a la Tresoreria aragonesa, per exemplaritat, pagar mitjançant diplomes honorífics els sous dels càrrecs polítics de la Conselleria de Cultura.

DONES

Alice Sommer (Praga 26/11/1903 - Londres 23/2/2014) // M. Llop

Alice Herz-Sommer és la més longeva supervivent dels camps de concentració de Hitler. Concertista d'origen jueu, txeca, amiga de Kafka i gran admiradora dels grans compositors: Schumam, Beethoven, Mozart...El seu home i la seua mare van morir assassinats en els camps, però ella i el seu fill es van salvar perquè podia tocar el piano per als nazis a Theresienstadt. Acabada la guerra va viure a Israel i Londres. El seu fill també es va dedicar a la música. Alice era positiva; intentava transmetre esperança per la vida al mig de l'horror a partir de la música que era la seua salvació; era una altra forma d'enfrontar-se a la vida en els camps nazis. Hi ha diferents autors que han escrit sobre el paper que la música va desenvolupar en els presoners dels nazis, amb arguments diferents (Pascal Quignard, Gilbert Rose, Primo Levi...) i els testimonis també són diferents. Al final de la guerra es van recopilar

més de 500 cançons gestades en els camps de concentració. Olivier Messiaen va compondre *Quartet per al fi dels temps* a partir dels instruments que disposava com a presoner de guerra en 1940. *El tango de Auschwitz* és una cançó que una jove jueva va compondre en est camp de concentració, que més tard va recopilar la ex presonera Irke Yanovski.

Si avui Alice Sommer ocupa la columna de dones és per l'impacte que em va produir veure-la, en els seus 108 anys, tocar el piano i parlar sobre la capacitat de mirar la vida des de la llum positiva i la bondat. L'any 2013, l'Academia concedí el premi al documental de Malcolm Clarke: *The Lady in number 6*, sobre la seua vida. Morí als 110 anys. Em quedo amb la frase d'Alice: *Les persones que no tenen cap relació amb la música, són pobres, no coneixen allò més bonic de la vida, de l'art. El secret de la vida és ser optimista; la vida és bellesa!*

Laia Vaquer, una creadora en construcció constant

// CARLES SANCHO

Laia Vaquer (Barcelona 1978) va arribar a Vall-de-roures ara fa catorze anys. Li va agradar tant el nostre territori que va abandonar la ciutat comtal per establir-se definitivament a la capital del Matarranya on ha viscut sense interrupcions massa llargues. I és que el seu entorn suggereix permanent inspiració en el seu ampli llenguatge artístic. Va iniciar la seua formació a la Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona on es va llicenciar, va fer un màster en creació artística i, el seu pròxim objectiu, el doctorat. Va interessar-se, en un primer moment, sobretot, per la creació escultòrica. Així ha treballat i evolucionat en l'ampli i complex món de la imatge i les instal·lacions, que és la relació que estableix el creador artístic entre l'espai, l'objecte i la llum per expressar idees i sentiments. També ha experimentat amb el seu propi cos, el moviment i la integració i relació amb el paisatge. Laia interactua a través del llenguatge de la natura pròpia i de l'entorn amb una unitat no forçada. Hugo Roglan, el seu company, ha fet en mots ca-

sos de fotògraf i d'interpret de la relació de l'artista i el món exterior. El seu treball artístic es va fer mereixedor del primer premi de la "Muestra de Arte Joven 2007" patrocinat pel Govern d'Aragó. L'artista ha format part del col·lectiu creatiu matarranyenc Arraïls que va presentar-se en una exposició a l'Antiga Fàbrica Noguera de Beseit el 2012, si bé actualment s'hi ha desvinculat. Ha participat principalment en exposicions col·lectives a Forlì i Fusignano –Itàlia– (2014), Saragossa (2014), Barcelona (2013), Ourense (2012), Matarranya (2012), València (2011), Canfranc (2010)... I en altres mostres individuals a Torroella de Montgrí (2013), Saragossa (2013), Morella (2012), Saragossa (2012), Pareds del Vallès (2010), al

Laia Vaquer a la galeria vinoteca Arts&Més de Calaceit
CARLES SANCHO

castell de Vall-de-roures (2009), al Museu Joan Cabré de Calaceit (2008)... Des del juny passat gestiona l'espai ARTS&MÉS a Calaceit, local situat en una casa antiga restaurada i rehabilitada per als nous usos, vinculat amb el món artístic i cultural. I, segurament, enguany exposi una nova mostra artística del seu treball en este mateix local matarranyenc.

U12

Patxet // Esteve Betrià

Durant la redacció de la columna del passat mes de febrer em retornà al magí un mot al qual li estic donant voltes des de fa gairebé un quart de segle: *patxet*. I d'altres associats, com ara *patxo* i, ben recentment, *ratapatxet*.

En el número del 4 de desembre de 1998 del setmanari tortosí *L'Ebre* publicava un text –la primera d'un seguit de col·laboracions mensuals que s'allargaren durant gairebé deu anys, fins al 2008– amb el títol de 'Fabra *dixit*'. Aquesta primera col·laboració em va servir per justificar el títol de la secció: 'Digressions patxetines'; una col·laboració que deia textualment: "Tot i que mai no he sentit aplicar, ni oralment ni per escrit, ni ací ni allà, el nom patxet als naturals de les terres de l'Ebre –desmentint d'alguna manera el *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra, el *Diccionari de la Llengua Catalana* d'Enciclopèdia Catalana i el recent *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, per citar els tres diccionaris prescriptius del català, que defineixen, de manera reiterada, 'patxet' com 'Dit dels catalans occidentals, esp. de la ribera de l'Ebre'–, em resulta atractiu pensar que els catalans nascuts en aquestes terres tinguem un nom propi –ni que siga d'origen forani i llibresc– que, en certa forma, ens identifica i singularitza dins de la comunitat

lingüística (i nacional?) catalana.

És llarga la tradició que fa que mots fantasmes, o quasi fantasmes, nascuts de la confusió d'un lexicògraf –en aquesta ocasió Pere Labèrnia, que és qui per primera vegada recull i defineix, el 1839, el nom *patxet* al seu *Diccionari de la Llengua Catalana ab la correspondència castellana y llatina*– es difonen –ni que siga, en un primer moment, a través del llibre– fins esdevenir, relativament, populars. Això pot passar amb *patxet*, nom on més que un origen expressiu –com apunta Joan Coromines al seu *DECat*– m'agrada veure-hi un possible origen mossàrab, tan propi del caràcter del país.

Així és que amb l'autoritat lexicogràfica del mestre Fabra, i la broma 'etimològica' que l'escriptor asconès Andreu Caranza fa a la pàgina 44 del *Llibre de les set xibeques*, he pensat intintular les meues digressions per al setmanari *L'Ebre* amb l'adjectiu 'patxetí', adjectiu que em serveix per expressar de manera sintètica el que sóc –som?–: un català occidental de les riberes de l'Ebre."

D'aleshores ençà, m'han arribat per camins diversos noves i nombroses aportacions lexicogràfiques que, sens dubte, mereixen una altra entrada en aquesta secció, 'U12', de la nostra revista.

Escola Valenciana guardonada amb el Premi Martí Gasull de la Plataforma per la Llengua

// REDACCIÓ

El Premi Gasull, organitzat per la Plataforma per la Llengua, entitat que realitza un treball impecable de promoció lingüística a Catalunya, es decidix per votació popular. Enguany hi ha hagut una participació de més de 8.000 persones, quasi el doble que en l'edició passada, segons l'organització. El percentatge de vots més alt ha recaigut en Escola Valenciana.

Vicent Moreno, president de l'entitat cívica, va dedicar el guardó als valencians: “Gràcies, gràcies de tot cor a la gent que ha volgut destacar la nostra tasca. Aquest premi és de i per a la societat valenciana. Tantíssima gent que viu en valencià a un país que no sol ser retratat. Un País Valencià que dóna l'esquena a l'especulació i la demagògia. Un país construït des de la base, que dignifica cada dia el fet d'estimar el nostre màxim tret d'identitat”.

Des de l'entitat s'ha agraït la tasca del jurat del Premi Martí Gasull

i de les persones que proposaren Escola valenciana com a candidata d'aquesta segona edició. Vicent Moreno va destacar el paper d'aquest premi: “Volem agrair la Plataforma per la Llengua el Premi Martí Gasull, un gran projecte que, seguint la filosofia de qui li posa nom, servix per a donar a conèixer millor persones, entitats i empreses que treballen en la nostra llengua i la intentem prestigiar cada dia”.

El president d'Escola Valenciana també va recordar en l'acte que enguany es commemoren 20 anys de la mort d'Ovidi Montllor: “El llegat de l'Ovidi és un pont entre Catalunya i el País Valencià. No s'entén l'Ovidi sense tot plegat”.

Des d'Escola Valenciana es van destacar les principals línies d'actuació de l'entitat durant la primera meitat de 2015, tot un seguit d'accions concebudes amb el lema *L'escola que volem*: des de la presentació d'un model educatiu global

Lliurament del guardó PLATAFORMA PER LA LLENGUA

que està obert a aportacions i que té com a objectiu millorar el nostre sistema educatiu, fins a la “Crida per l'escola que volem”, que se celebrarà el dissabte 21 de febrer o les Trobades d'Escoles en Valencià, els grans altaveus d'estima per la llengua i reivindicació de drets lingüístics al País Valencià.

NO SOM D' EIXE MÓN

El domini lingüístic // Francesc Ricart

Ja sé que en aquest número hi trobareu sobre el mestre Joan Veny aportacions molt valuoses d'Artur Quintana i de Ramon Sistac; permeteu-me, però, que aprofite l'avinentsa del flamant Premi d'Honor de les Lletres Catalanes per escriure sobre “la llengua”, sí, encara més “llengua”. Vaig escoltar una entrevista de la Terribas al mestre a Catalunya Ràdio, en presència de Ramon Solsona, que va ser molt il·lustrativa i durant el programa, entre altres coses, van convidar que la gent digués noms de la ‘rosella’, el nostre ababol, de Fraga i de més llocs de la Franja. No continuaré per ací tot i reconèixer que em vaig quedar ben agraït en sentir la paraula nostrada per les ones. La lliçó ja és sabuda: parlem la mateixa llengua, el *Nou Atlas lingüístic del domini català* és un monument del savi mallorquí, on es veu i es llegeix la disposició dels mots al llarg de tot el domini lingüístic de la llengua catalana. Una meravella que ens fa eixir els parlants de les nostres comarques com a protagonistes al costat dels territoris germans, és a dir, fills dels mateixos progenitors. Els savis ho tenen clar.

Però, com que a la Franja estem envoltats de mestretites defensors de “modalidades i lindezas vernáculos”, negadors d'evidències científiques, emparats pels qui manen des de Franco cap ací, no ens queda altre remei que quatre arreplegats d'aquestes comarques continuem amb el nostre mantra: parlem català, parlem català, parlem català... És a dir clamem que nosaltres parlem aquesta llengua i que fem el favor de parlar aquest-

ta llengua. Les dues coses. La primera part no la té clara tothom per bé que avui poca gent nega la naturalesa catalana de la nostra llengua i, llevat de vergonyants brots, s'han arraconat definicions de xapurriat o patuès, clarament definidores d'autoodi; pel que fa a l'imperatiu “parla català!”, això ja no ho tinc tan clar. Després de tanta feina pedagògica de les associacions culturals, després de tants anys de català a l'escola, la realitat és dolorosa i la llengua catalana ha reculat i perilla allò que som la part del domini on es parla més el català.

De tot plegat ens venia a parlar al programa de ràdio el savi Joan Veny, autor d'una obra justament als antípodes d'allò que fa el Govern d'Aragó i l'Administració aragonesa que ens diuen que no parlem català –i de passada, de manera imperativa, ens aboquen a no parlar-lo– i a més a més ens venen la idea de constituir-nos en una reserva oriental lingüística aragonesa.

Ai!, quin mal fa sentir entre els xiquets i no tan xiquets els noms dels colors i el dies de la setmana en l'altra llengua no catalana, de noms de carrers traduïts o de constatar l'ús creixent de sons estranys o... I és que tornar a parlar d'això és tornar a les beceroles, és com si no ens haguéssim mogut, es fa molt pesat...

Pensem-hi: Els parlars de Joan Veny ens mostren amb la llengua que parlem al món; les *modalidades lingüísticas aragonesas* ens amaguen la llengua i ens neguen l'existència. Això, pensem-hi.

Anna Maria Moix

// MARTA MOMBLANT RIBAS

La literata i intel·lectual Anna Maria Moix i Messguer nascuda a Barcelona l'any 1947 i descendent de Nonasp per part de mare, fou l'únic membre femení inclòs a *Nueve novísimos poetas españoles* de Josep Maria Castellet –Edicions 62–, antologia poètica que reuneix els poetes més renovadors pels volts del 1960. Escriptora precoç, la seva irrupció en la literatura va ser vertiginosa: només entre el 1969 al 1973 ja va publicar tres poemaris; la seva obra conté també narrativa, contes i assaig destacant-ne l'epistolari amb Rosa Chacel, el tractat sobre *La Gauche Divine*, el grup d'intel·lectuals i artistes del qual en fou membre distingit, i el seu *Manifiesto personal* del 2011, treball crític que reflecteix la visió general abatuda damunt la societat civil espanyola en els darrers anys. “La nena Moix”, com fou coneguda a l'inici del seu desvetllar literari, va rebre, entre d'altres, el Premi Honoris Causa de l'Aula de Poesia de la Universitat de Barcelona al 2004 i el Premi Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya el 2006, guardons que van consagrar una trajectòria absolutament dedicada a les lletres, la cultura i el pensament. Fa tot just un any, el 28 de febrer del 2014, morí víctima d'un càncer, a Barcelona, als 66 anys, i en el número 112 de *Temps de Franja*, ja se'n parlà del condol que a Nonasp es dedicava a la família, rememorant, per una banda el pregó de festes que l'Anna Maria dedicà a Nonasp l'any 1986 plaent al poble, i per una altra, fent memòria dels seus germans, dos, en Terenci, figura molt popular, i en Miquel, qui morí adolescent marcant profundament la vida i l'obra de l'autora, essent-ne ella la germana més petita.

L'obra de l'Anna Maria Moix està farcida d'imatges, atractives, captivadores, que en llegir-les esquitxen les ànimes del lector. El seu

Anna Maria Moix
ARXIU

imaginari no només és ric, sinó que és transversal. Aquest tret se'ns fa evident tot fent immersió entre les lletres en les que va esdevenir mestra; en elles es fa palès un dels trets més característics dels pensadors i els artistes consolidats, la capacitat de desdibuixar les tan fangoses fronteres entre els gèneres; és així com d'entre les pàgines que l'Anna Maria dedica bé sigui a la poesia, la narrativa, el relat juvenil o el conte infantil s'emanen universos plens de llibertat, joc i vitalitat. Una poètica ben personal.

Recentment a Barcelona, des de la contemporaneïtat del Col·lectiu de Creadores Escèniques Projecte Vaca, hem vist en l'Anna Maria Moix una font d'inspiració per a la materialització dels nostres treballs escènics. En ella hi hem trobat un exemple de dona del seu temps que va fer conviure *Pensar l'escriptura* i *Pensar el món* que l'envoltava. Per tant, dins la *Mostra de Teatre del Novembre Vaca 2014*, queenguany celebrava la seva 15a edició i sempre giravoltant entorn una figura femenina, hem desenvolupat un Happening –l'*Instanteatre*, un *Fet Teatral Singular, una lloança al procés creatiu*– i el petit espectacle literari *Còctel Ana Maria Moix* on s'ha recreat multiformes fragments

de les seves pàgines escrites. Aquest darrer, dirigit i dramatitzat per Gemma Julià, prendrà un nou format per tal d'iniciar la seva gira –desitjaríem veure'l prompte per les terres de la seva infantesa–; la companyia, comptarà ara amb la interpretació de Teresa Urroz com a Anna Maria, i amb la de Isabel Díaz i la mateixa directora, que faran eixir en escena dialogada una selecció del ventall de personatges que es desprenen de la ficció de la Moix; un debat amb el públic en donarà cloenda i es podrà veure aquest mes de març en entorns literaris tals com la Llibreria Pròleg de Barcelona el dia 17 i, el dia 27 dins la programació del Dia Internacional de la Dona, a Mollet, a la Sala la Marineta, a les vuit del vespre.

L'objectiu de tot aquest desplegament escènic, obtenir-ne una font de material –amb cos, moviment, rostres, expressions, mots, colors, fragments vitals...– amb el que comptar per tal de recrear sota la calidoscòpica perspectiva de l'equip de Creadores Escèniques contenidores de la proposta original, l'imaginari de l'autora, culminant en el documental que amb complicitat amb la Filmoteca de Catalunya i amb d'altres entitats públiques, se li està realitzant.

restauració

COMARCA DEL
matarranya

Comarca del Matarranya,
un compromís per la qualitat del territori